

Naša dolžnost nam pa vелеva, da ne smemo molčati. Saj smo učitelji in obenem državljani, zatorej kažemo na ta nedostatek z namenom, da izgine! Vse graje je vredno dejstvo, da ne stori za ljudsko šolstvo nič izdatnega tista država, ki žrtvuje militarizmu milijone in milijone!

Odločujoči krogi gledajo jako radi preko mej naše države tja gor, odkoder prihajajo poželjivi pogledi nemškega orla do sinje Adrije. Kar dobe lepega in imenitnega tamkaj, to uvedejo pri nas. Zato nosijo pri nas državni uslužbenci uniforme in zato plahutajo po naših sodnih dvoranah protestantovski talarji...

Vse to je znamenito in jako koristno! O tem ni dvoma.

Čudno pa je, zakaj ne posnema naša država svoje zavznice v izdatkih za ljudsko šolstvo?

Ker tako rada posnema Nemčijo v znamenitih in koristnih uvedbah, naj jo opozorimo s števili, kako skrb imajo tam gori za ljudsko šolstvo!

Kolikor je naša država žrtvovala v l. 1890. za avstrijsko ljudsko šolstvo, to je nekoliko manj, nego je izdala za svoje ljudsko šolstvo nemška zvezna država Mecklenburg-Schwerin. — Leta 1901. je n. pr. izdala Nemčija za ljudsko šolstvo 419,092.000 mark, Prusija sama 269,917.000 mark. (L. 1890. le 177,100.000 mark.) Zvezne nemške države nosijo povprečno 28,79% ljudskošolskih stroškov, Prusija sama za ljudsko šolstvo v svojem ozemlju 27,07%.

Avstrijsko ljudsko šolstvo je stalo leta 1890. v celoti 40,929,879 K. Vzemimo — kar pa je popolnoma izključeno — da so ti izdatki narasli do leta 1900 na 80,000.000 K, medtem ko je izdala Nemčija za svoje ljudsko šolstvo štirikrat do šestkrat več!

Kako bi bilo hipoma drugače, ako bi hotela naša država tudi v tem pogledu posnemati svojo sosedo!

Ako govore v Avstriji o slabih učnih uspehih, ako tožijo o visokih šolskih dokladah, ako kažejo na potrebo presnove učnih načrtov, kadarkoli in kjerkoli razpravljajo o ljudskem šolstvu, vedno mora biti naša zadnja beseda: Drugače bo samo tedaj, ako odpravijo § 62. državnega šolskega zakona, ki pravi: »Za potrebne ljudske šole skrbi v prvi vrsti županija dotičnega kraja...«

Gospoda, ki ima kaj govoriti, naj se poprime tega dela in naj poskrbi, da dobimo za ljudsko šolo tudi prispevkov od države, ki dandanes samo uživa in ukazuje.

Naš denarni zavod.

Geslo: Kar plodono naložim,
v pomoč le sebi podarim.

Hranilnica in posojilnica Učiteljskega konvikta v Ljubljani,

registrovana zadruga z omejenim jamstvom,

Promet do konca oktobra 1904 K 3579.52.

Deželni šolski zalog na Goriškem.

V tekočem goriškem deželnozbornem zasedanju se ima dognati tudi zvišanje plač učiteljem. V svrhu točnega pregleda, kake šolske potrebščine nastanejo, če se sprejme zakon, ki zadnjič ni bil potrjen, ali načrt deželnega učiteljskega društva, ali če se ustanovi deželni šolski zalog, je izdelalo

deželno knjigovodstvo točno finančno poročilo, ki se iz njega jasno vidi finančni položaj v enem ali drugem slučaju. Delo je izredno jako točno in marljivo ter zasluži vse priznanje.

Posebno zanimivo je, kako bi stale reči, če pride do deželnega šolskega zaloga, kakor bi v resnici moralo priti do tega, da se uredi učiteljsko vprašanje po tisti poti, kakor je urejeno povsod drugod.

Če bi prišlo do deželnega šolskega zaloga, bi se potrebščine razdeljevale tako-le:

1. Na breme deželnega zaloga:

Sedanje potrebščine znašajo za šolske okraje: Gorica, Gradišče, Goriška okolica, Sežana, Tolmin skupno 626.629 K; če od tega zneska odbijemo 250.000 K, s katerimi je dežel. zalog po zakonu z dne 6. okt. 1900 že obremenjen, ostane 376.629 K.

Novi šolski zakon po načrtu deželnega zbora bi zahteval poviška skupno 113.180 K. Če prištejemo ta znesek h gorenji vsoti 376.629 K, dobimo na deželni zalog bremena 489.809 K. Če bi se sprejel še povišek iz načrta deželnega učit. društva, ki bi znašal skupno 19.840 K, potem bi znašalo večje obteženje deželnega zaloga od sedaj 509.649 K.

V svrhu pokritja vsote 509.649 K bi bilo potreba zvišati za 36% sedanje deželne naklade za direktne davke, torej zvišati jih na 56% na realne davke ter na 66% na osebne.

2. Na breme okrajnih šolskih zalogov.

Sedanje šolske potrebščine (pavšalijske, najemnina, vzdrževanje, zidanje poslopij itd.) prihajajo na 206.753 K, raznih prispevkov je računanih na 7.954 K, tako da bi bilo čistih potrebščin 198.799 K, ki bi jih bilo treba pokriti z nakladami za direktne davke, in sicer v Gorici 30%, v gradiščanskem okraju 15%, v goriškem 27%, v sežanskem 30%, v tolminskem 28%.

Naklade na direktne davke, uvedene od posameznih okrajnih šolskih zalogov za leto 1904., znašajo po 13 v Gorici, 42 v gradiščanskem okraju, 69 v goriškem okraju, v sežanskem 75/100 (75 na realni, 100 na osebni davki), v tolminskem 70.

Po načrtu deželnega zbora bi nastal povišek za odstotke 3 v Gorici, 12 gradiščanskem okraju, 11 v goriškem, 13,5 v sežanskem, 9,5 v tolminskem.

Torej: 16 v Gorici, v gradiščanskem okraju 54, v goriškem 80, v sežanskem 88,5/113,5, v tolminskem 79,5.

Povišek po načrtu deželnega učiteljskega društva bi narastel še za 1,5 v okr. gradiščanskem, 3 v goriškem, 1,5 v sežanskem, 4,6 v tolminskem.

Torej bi imeli: Gorica 16, gradiščanski okraj 55,5, goriški 83, sežanski 93/118, tolminski 81.

Naklade v šolske svrhe so bile leta 1899., to je pred deželnim prispevkom 250.000 K, po 13 v Gorici, 52 v gradiščanskem okraju, 80 v goriškem, 120/160 v sežanskem, 100 v tolminskem, tako da bi imeli v najslabšem slučaju nasproti letu 1899. povišek na nakladi za 3 odstotke v Gorici, 3,5 v gradiščanskem okraju, 3 v goriškem okraju ter znižanje za 27/42 v sežanskem in 19 v tolminskem.

Z ustanovitvijo deželnega šolskega zaloga bi imeli nasproti sedanjim nakladam in onim, katere bi povzročil načrt deželnega učiteljskega društva, v odstotkih v Gorici po 16, v gradiščanskem okraju 55,5, v goriškem 83, v sežanskem 93/118, v tolminskem 81, pomanjšanje za 13 odstotkov v Gorici, 40,5 v gradiščanskem, 56 v goriškem, 63/88 v sežanskem, 53 v tolminskem okraju, tako da pridemo do od-

stotkov 3 v Gorici, 15 v gradiščanskem, 27 v goriškem, 30 v sežanskem, 28 v tolminskem okraju.

Ali ker bi bilo potreba deželne naklade zvišati za 36%, pridemo do zaključka, da bi znašale naklade na direktne davke v šolske svrhe v posameznih okrajih dežele (ne oziraje se na deželni prispevek 250.000 K) po 39% v Gorici, 51 v gradiščanskem okraju, 63 v goriškem, 66 v sežanskem, 64 v tolminskem.

Tako kažejo računi. Kaj se zgodi, ali se reši vprašanje o učiteljskih plačah po načrtu deželnega učiteljskega društva, ali z novim obremenjenjem okrajnih šolskih zalogov, ali z ustanovitvijo deželnega šolskega zaloga, bomo videli kmalu, saj se bliža zasedanje svojemu koncu.

Nujno je potreben deželni šolski zalog, in tak je tudi mogoč, ako se v tem zedinijo vsi goriški poslanci. Predvsem je pa treba, da stori tudi in zlasti Gorica svojo dolžnost. Gorica živi od kmeta, zato naj samo ne jemlje, ampak tudi kaj da!

Ameriški humor.

Sila in potreba tirata naše ljudi v Ameriko. Kmet, ki ne more doma ni živeti ni umreti, zaklene bajto in odrine čez ocean v novi svet. Nekateri pridejo do dobrega zaslužka, da se vrnejo imoviti in si rešijo domačijo. Več jih pa je, ki žive v Ameriki prav tako beraško in žalostno, kakor so živeli doma, in mnogo je tudi takih, ki jim velja narodna zbadljivka: Martin v Zagreb — Martin iz Zagreba. Tja gredo berači in siromaki, nazaj pridejo siromaki in berači, samo da so vrhutega še telesno popolnoma uničeni, ko se vrnejo v staro domovino.

Nismo se namenili, da bi raziskavali, ali je Amerika Slovincem več koristila ali več škodovala, čeprav bi bilo tako raziskavanje jako zanimivo in koristno. Lotili naj bi se ga zlasti zastopniki kmetiškega ljudstva in mu za prvo silo rajši pomagali z drugačnimi sredstvi nego sta obstrukcija in demonstriranje, da bi vsaj deloma zajezili vedno rastoče izseljevanje našega kmeta v Ameriko, ki ima že dovolj delavstva, dovolj sužnjev, dovolj izkoriščevalcev, dovolj milijonarjev in bogatašev in tudi dovolj — lenuhov.

Dosti bodi za danes, če pritrdimo znani resnici, da se nobenemu človeku v naših krajih ne godi bolje nego ameriškim duhovnikom - Slovincem. Kdor izmed slovenskih študentov se hoče poduhovnit v Ameriki, ne gre tja zato, da bi tam pasel duše svojih rojakov, nego v Ameriko ga žene prav navadno in vsakdanje hrepenenje po dolarjih in po neodvisnosti. O verski gorečnosti in misijonskem poklicu ni ne duha ne sluha. Toda gospodje ameriški duhovniki - Slovenci vedo sami najbolj, kako je s to rečjo...

Človeku, ki živi še v tolikem izobilju, prihaja doigodčasno ako nima letoindan nobenega pravega posla. Zatorej si krati čas, kakor ve in zna, posebno še, ker ima sredstev za to. Da ne umrje od dolgega časa, so začeli nekateri taki ljudje pred petimi leti izdajati v Clevelandu časopis «Nova domovina».

Ta časopis nam priča, da ne stopa mimo mož, ki urejajo ta «katoliški list za Slovence v združenih državah ameriških», ameriško življenje brez sledu in vtiskov. Klerikalca sicer ne sreča pamet in razsodnost niti na Kranjskem niti v Ameriki, toda ameriških napitanih klerikalčkov se je vsaj prijel — ameriški humor. Ta je, kakor znano, suh in brez dovtipov, kakor jih pojmuje zadovoljni Kranjec, otepajoč

žgance, plavajoče po kislem mleku, a humor je vendarle. In ta humor, ki ga imamo v mislih, je toliko vrednejši, da ga zapišemo po zgledu vestnih kronistov, ker nam priča, koliko manjka ameriškim Pavlihom šole in izobrazbe, kako neznansko ozko je njih obzorje in kako so jih napravili polni trebuh tope in otročje, da se jim še ne ljubi misliti, kaj pomeni boj, ki ga bije napredno naše učiteljstvo z reakcijo in rimstvom!

Da nam ne bo resnicoljubni «Slovenec», ki je vzgojil tudi ameriške puhloglave humoriste, očital praznega besedičenja ali morda celo laži, mu dokažemo pri tej priči, da so ga prismuknjeni pismouki novega sveta celo prekosili — v odkrivanju skrbno gojenih želj.

V rokah imamo števil. 128. «Nove domovine» z dne 20. septembra tega leta, kjer beremo črno na belem to-le skrivno razodetje:

«Na Kranjskem se sedaj mnogo razpravlja o bednem položaju ljudskih učiteljev. Mnogo tarnajo zaradi svojih nizkih plač. Iščejo in iščejo se primerne rešitve te pereče zadeve. Učitelji v nekem svojem glasilu priporočajo, da bo treba začeti s samomori, če vlada ne pomaga. Prav kot Japonci, ki si prerežejo trebuh, mesto da bi padli v roke sovražnika. Kaj če bi se na Kranjskem počasi uvedle take učiteljske moči kot jih imamo katoličani v Ameriki, ki nam pomagajo vzdrževati svoje lastne katoliške šole, dasi moramo poleg tega še davek plačevati za javne šole, ki jih pa vsled svojega verskega prepričanja ne moremo rabiti? Mi bi svetovali kranjskim politikom prav resno, da bi naj začeli počasi izročevati ljudske šole katoliškim sestram ali šolskim redovnicam (ki jih imamo, hvala Bogu, v Ameriki na tisoče). Tedaj bi namreč ne samo ne bilo treba misliti na to, kako se bodo dobili davki, da se kranjskim učiteljem povišajo plače, česar je malokateri od njih vreden, ampak vlada bi lahko celo za polovičo znižala šolski davek ali pa bi vsled znižanih učiteljskih plač dežela kranjska sama lahko zdrževala svojo slovensko univerzo. Kaj bi neki rekli na to kranjski liberalci in liberalni učitelji? Zakričali bi, da bi hotela katoliška stranka popolnoma zaslužjiti slovensko deco pod črni jarem, pod rimsko kuto, pod vlado brezdomovincev in kar imajo še izvoljenih neslanih fraz. Ah, če bi ti kranjski liberaluhi enkrat prišli še kam drugam izven mej Triglava in Kolpe! Mi ameriški katoličani imamo izborne, posebno izučene učiteljske moči, naše redovnice, ki jim ne plačujemo na leto nič več plače vsaki kot bornih dvesto dolarjev, ponekodi še manj. Ta plača zaleže tu ravno toliko kot na Kranjskem dvesto goldinarjev. Kaj, to bi bila plača za liberalnega učitelja! In vendar so naše ameriške katoliške šole za 100% boljše kot katerekoli ljudske šole na Kranjskem in vendar so vsaj toliko patriotične kot so kranjski liberalci, ki se vežejo z liberalnimi Nemci, da bi zatrli svoje rodne brate vsled njih verskega prepričanja, in vendar je res, da naše šole vživajo zaupanje in spoštovanje ne samo pri katoliških roditeljih, ampak celo pri nekatolikih. Najboljšim našim politikom veljajo kot edina prava rešitev nezadostne vzgoje v naših javnih šolah, kjer na denarnih sredstvih ničesar ne primankuje.»

Tem besedam, ki jim ni mnogo enakih v vsem slovenskem časopisju, ni menda treba nobenega pristavka. — Ker pa je treba tudi v Ameriki prizanašati čitateljem še tako